

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Кафедра журналістики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор _____
“ _____ ” _____ 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Культура мови та типологія помилок у ЗМІ

Спеціальність «Журналістика»

Факультет філології

Робоча програма «**Культура мови та типологія помилок у ЗМІ**» для студентів спеціальності «Журналістика», 13 с.

Розробник:

Савчук Руслана Любомирівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри журналістики

Протокол від “31” серпня 2022 р. № 1

Завідувач кафедри:

_____ (проф. Холод О.М.)

“31” серпня 2022 р.

Схвалено науково-методичною радою факультету філології

Протокол від “__” вересня 2022 р. № 1

“__” вересня 2022 р.

Голова _____ (доц. Мартинець А.М.)

Декан факультету філології

_____ (проф. Голод Р.Б.)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітньо-професійна програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2	Освітня програма «Журналістика», Спеціальність 061 «Журналістика»	Нормативна	
Модулів – 1	Галузь знань 06 «Журналістика»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 1		4-й	____-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		7-й	____-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4	Освітній рівень: бакалавр	18 год.	__ год.
		Практичні, семінарські	
		18 год.	__ год.
		Лабораторні	
		__ год.	__ год.
		Самостійна робота	
		54 год.	__ год.
		Індивідуальні завдання: ____ год.	
		Вид контролю: екзамен	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 1:2

для заочної форми навчання – немає

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни: сформувати знання студентів про культуру мови та природу, причини і типи помилок; оволодіти теоретичною базою сучасної девіатології та практичними навичками редакторської роботи над аномативами. На основі теоретичних знань майбутні журналісти повинні вміти розпізнавати різні типи помилок, встановлювати причину відхилення від норми і редагувати текст.

Завдання (цілі) навчальної дисципліни:

- висвітлити основні етапи становлення та розвитку девіатології в світі та Україні;
- дослідити проблематику помилки у видавничому процесі;
- визначити роль типології помилок у редагуванні та коректурі тексту;
- проаналізувати екстра- та інтралінгвальні причини помилок у різних видах редагованих текстів;
- опрацювати та засвоїти матеріал, який допоможе чіткіше простежувати помилки та розрізняти їх типологію.

Дисципліна забезпечує набуття студентами **компетентностей** (відповідно до освітньо-професійної програми «Журналістика»):

ЗК 01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 03. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 11. Здатність спілкуватися державною мовою.

СК 02. Здатність формувати інформаційний контент.

СК 03. Здатність створювати медіапродукт.

Програмні результати навчання (відповідно до освітньо-професійної програми «Журналістика»):

ПР 11. Вільно спілкуватися, включаючи усну, письмову та електронну комунікацію, українською мовою.

ПР 14. Генерувати інформаційний контент для будь-якого виду ЗМІ за заданою темою з використанням доступних, а також обов'язкових джерел інформації.

ПР 15. Створювати грамотний медіапродукт на задану тему, визначеного жанру, з урахуванням каналу поширення чи платформи оприлюднення.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні та практичні особливості девіатології та культури мови

Тема 1. **Помилки як об'єкт наукового вивчення.** Предмет і завдання курсу «Культура мови та типологія помилок у ЗМІ», зв'язок з іншими суміжними лінгвістичними та нелінгвістичними дисциплінами. Поняття «норма» і «помилка». Історія вивчення помилок. Методи дослідження помилок.

Тема 2. **Психолінгвістичний аспект помилкової діяльності.** Теорія

мовленнєвої діяльності – теоретична база дослідження онтогенезу мовлення. Зв'язок мови і мислення. Породження мовлення: структура і моделі. Девіації у процесі породження мовлення.

Тема 3. **Типологія мовних помилок.** Мовна компетенція. Проблема типології мовних помилок. Типи мовних помилок за співвіднесеністю їх із рівнем мовної системи. Немовні помилки. Логічні помилки.

Тема 4. **Проблеми, пов'язані з опануванням мовленнєвою діяльністю.** Помилки у процесі породження мовлення. Проблеми, пов'язані з процесом сприйняття мовлення. Слухання і його роль у комунікації.

Тема 5. **Помилки, зумовлені ситуацією білінгвізму.** Двомовність (білінгвізм та диглосія) як джерело мовленнєвих помилок. Суржик як протипага нормативному коду. Фонетична, лексична та граматична системи суржикової мови. Комунікативні девіації, пов'язані з мовною компетенцією білінгвів. Комунікативні невдачі лінгвокогнітивного характеру (пов'язані з культурною компетенцією).

Тема 6. **Помилки, спричинені учасниками комунікації.** Сутність і природа комунікативних девіацій. Прагматика спілкування. Комунікативна компетенція мовця. Типи комунікативно-прагматичних помилок.

Тема 7. **Девіації, спричинені процесом комунікації (контактом).** Комунікативні девіації, пов'язані зі стратегіями та постулатами спілкування. Комунікативні невдачі, пов'язані з атмосферою та регістром спілкування. Комунікативні девіації, пов'язані із соціальною складовою тональності спілкування. Помилки, пов'язані з мовним кодом та порушенням законів референції. Основні закони спілкування.

Тема 8. **Комунікативна культура: конфлікти в мовленнєвих актах.** Конфлікти. Класифікація конфліктів. Основні конфліктогени. Типи конфліктних особистостей. Рекомендації щодо подолання конфліктів.

Тема 9. **Помилки у редагуванні тексту.** Робота над помилками стосовно постулатів редагування. Помилки стосовно конкретних норм редагування. Комунікативні помилки як об'єкт уваги редактора. Помилки реципієнта. Врахування особливостей сприймання тексту під час редагування. Помилки редактора. Типові коректорські помилки. Редактор як джерело спотворення тексту.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	к	інд	с.р.		л	п	к	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1												
Тема 1. Помилки як об'єкт наукового вивчення	10	2	2			6						
Тема 2. Психолінгвістичний	10	2	2			6						

аспект помилкової діяльності												
Тема 3. Типологія мовних помилок	10	2	2			6						
Тема 4. Проблеми, пов'язані з опануванням мовленнєвою діяльністю	10	2	2			6						
Тема 5. Помилки, зумовлені ситуацією білінгвізму	10	2	2			6						
Тема 6. Помилки, спричинені учасниками комунікації	10	2	2			6						
Тема 7. Девіації, спричинені процесом комунікації (контактом)	10	2	2			6						
Тема 8. Комунікативна культура: конфлікти в мовленнєвих актах	10	2	2			6						
Тема 9. Помилки у редагуванні тексту	10	2	2			6						
Разом	90	18	18			54						

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Помилки як об'єкт наукового вивчення	2
2	Психолінгвістичний аспект помилкової діяльності	2
3	Типологія мовних помилок	2
4	Проблеми, пов'язані з опануванням мовленнєвою діяльністю	2
5	Помилки, зумовлені ситуацією білінгвізму	2
6	Помилки, спричинені учасниками комунікації	2
7	Девіації, спричинені процесом комунікації (контактом)	2
8	Комунікативна культура: конфлікти в мовленнєвих актах	2
9	Помилки у редагуванні тексту	2
	Разом	18

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	1. Виписати зі словників (термінологічного, тлумачного енциклопедичного), підручників дефініції і коментарі до понять «норма», «помилка», «відхилення». 2. Виписати приклади навмисних помилок (відхилень) у текстах ЗМІ (20 одиниць).	4
2	Помилка як феномен різноманітних галузей наукового знання	2
3	Форми давніх помилок та матеріал для їх побудови	2
4	Охарактеризувати найпоширеніші орфоепічні, лексичні, граматичні, стилістичні та логічні помилки у ЗМІ (із прикладами)	4
5	Двомовність та багатомовність як соціокультурне явище, характерне для більшості країн сучасного світу	6
6	Виписати приклади вживання суржикізмів (на матеріалі регіональних ЗМІ)	2
7	1. Укласти рейтинг будь-яких десяти українських ЗМІ за критерієм кількості двомовних помилок. 2. Написати твір-роздум на тему «Правописні новаторства ЗМІ з погляду нормативності»	6
8	Охарактеризувати найважливіші типи комунікативних невдач, пов'язаних з особою адресанта/адресата	6
9	1. Підготувати повідомлення на тему «Комунікативні невдачі теле- та радіоведучих». 2. Дібрати з текстів ЗМІ приклади комунікативних помилок (по 10 прикладів на кожен тип)	6
10	1. Пошук інформації та написання повідомлення на тему «Нова наукова інформація про помилкову діяльність». 2. Написання твору-роздуму на тему «Чому ми помиляємось?»	4
11	Дібрати з текстів ЗМІ приклади можливих помилок сприймання (по 10 прикладів для усного і письмового мовлення)	6
12	1. Дібрати з текстів ЗМІ і з власної редакторської практики приклади різних видів спотворень. 2. Запропонувати свою класифікацію типів помилок	6
	Разом	54

7. Методи навчання

За джерелами знань використовуються такі методи навчання: словесні – розповідь, пояснення; наочні – презентація, ілюстрація; практичні – індивідуальні завдання, самостійна робота, практична робота.

За характером логіки пізнання використовуються такі методи: аналітичний, синтетичний, аналітико-синтетичний, індуктивний, дедуктивний.

За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються методи: проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

Задіяно практикум, спрямований на вироблення навичок самостійної моральної орієнтації майбутніх журналістів у складних професійних ситуаціях.

8. Методи контролю

Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, бесіда.

Методи письмового контролю: виконання творчих завдань, письмове тестування, контрольна робота.

Методи самоконтролю: самооцінка, самоаналіз.

Зразок контрольної роботи:

Варіант 1

1. Предмет і завдання курсу «Культура мови та типологія помилок у ЗМІ», зв'язок з іншими суміжними лінгвістичними та нелінгвістичними дисциплінами.

2. Помилки, пов'язані з мовним кодом та порушенням законів референції.

3. Навести приклади орфографічних помилок у текстах ЗМІ.

4. Тестове завдання.

Зразок екзаменаційного білета:

Екзаменаційний білет № 1

1. Поняття «норма» і «помилка».

2. Комунікативні невдачі лінгвокогнітивного характеру (пов'язані з культурною компетенцією).

3. Практичне завдання.

Відредагувати речення:

1. *Коли я відкрив кулінарний журнал, то мені прийшло в голову приготувати салат.*

2. *Відкривши вікно й виглянувши з нього, ми в повній мірі змогли відчутти красу фарб міського парку.*

3. *Із-за халатного відношення до роботи й багаточисленні порушення його було звільнено з підприємства.*

4. *Приймаючи участь у конкурсах, я завжди прагну зайняти перше місце, але потерпіти поразку – це не саме страшне, що може бути в житті.*

5. *Самі кращі міроприємства були проведені у минулому році.*

4. Тестове завдання.

9. Програмові вимоги до екзамену

1. Предмет і завдання курсу «Культура мови та типологія помилок у ЗМІ», зв'язок девіатології з іншими суміжними лінгвістичними та нелінгвістичними дисциплінами.
2. Поняття «норма» і «помилка».
3. Історія вивчення помилок.
4. Методи дослідження помилок.
5. Теорія мовленнєвої діяльності – теоретична база дослідження онтогенезу мовлення.
6. Зв'язок мови і мислення.
7. Породження мовлення: структура і моделі.
8. Девіації у процесі породження мовлення.
9. Мовна компетенція.
10. Проблема типології мовних помилок.
11. Типи мовних помилок за співвіднесеністю їх із рівнем мовної системи.
12. Немовні помилки.
13. Логічні та фактичні помилки.
14. Помилки у процесі породження мовлення.
15. Проблеми, пов'язані з процесом сприйняття мовлення.
16. Слухання і його роль у комунікації.
17. Двомовність (білінгвізм та диглосія) як джерело мовленнєвих помилок.
18. Суржик як протипага нормативному коду. Фонетична, лексична та граматична системи суржикової мови.
19. Комунікативні девіації, пов'язані з мовною компетенцією білінгвів.
20. Комунікативні невдачі лінгвокогнітивного характеру (пов'язані з культурною компетенцією).
21. Сутність і природа комунікативних девіацій.
22. Прагматика спілкування.
23. Комунікативна компетенція мовця.
24. Типи комунікативно-прагматичних помилок.
25. Комунікативні девіації, пов'язані зі стратегіями та постулатами спілкування.
26. Комунікативні девіації, пов'язані з атмосферою та регістром спілкування.
27. Комунікативні девіації, пов'язані із соціальною складовою тональності спілкування.
28. Помилки, пов'язані з мовним кодом та порушенням законів референції.
29. Основні закони спілкування.
30. Конфлікти. Класифікація конфліктів.
31. Основні конфліктогени. Типи конфліктних особистостей.
32. Рекомендації щодо подолання конфліктів.
33. Робота над помилками стосовно постулатів редагування.
34. Помилки стосовно конкретних норм редагування.
35. Комунікативні помилки як об'єкт уваги редактора.
36. Помилки реципієнта.
37. Врахування особливостей сприймання тексту під час редагування.

38. Помилки редактора.
39. Типові коректорські помилки.
40. Редактор як джерело спотворення тексту.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

За повну й вичерпну усну відповідь на практичному занятті студент максимально може отримати 5 балів.

Поточне тестування та самостійна робота				Екзамен	Сума
Змістовий модуль 1				50	100
Т	СР	КР	Сума		
25	5	20	50		

Т – теми практичних занять.

СР – самостійна робота.

КР – контрольна робота.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

Опорні конспекти лекцій (<https://d-learn.pro>).

Робоча програма та силабус навчальної дисципліни (<https://kjourn.pnu.edu.ua/робочі-програми/>).

Тестові завдання (<https://d-learn.pro>).

Методичні матеріали:

1. Савчук Р. Л. Культура мови та типологія помилок у ЗМІ : хрестоматія до дисципліни. Івано-Франківськ : ПНУ, 2022. 56 с.
2. Савчук Р. Л. Розмовна лексика в сучасному медіатексті: прагматичний аспект. *The XXV International Science Conference «Implementation of modern science and practice»*, May 11–14, 2021, Varna, Bulgaria. P. 170–172. 693 p.

12. Рекомендована література

Базова

1. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. Київ : ЦУЛ, 2020. 284 с.
2. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Загнітко А. П., Соколова С. О. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / за ред. К. Г. Городенської. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Гонца І. С., Розгон В. В. Сучасна українська літературна мова: навчально-методичний посібник. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. 262 с.
4. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Вид. 2-ге, істотно оновл. Київ : КММ, 2019. 208 с.
5. Зубков М. Норми й культура української мови фахової спрямованості. Київ : Арій, 2018. 608 с.
6. Пономарів О. Українське слово для всіх і для кожного. Вид. 2-ге. Київ : Либідь, 2017. 360 с.
7. Сербенська О. Голос і звуки рідної мови. Львів : Апріорі, 2020. 280 с.
8. Синявський О. Норми української літературної мови / ред. рада: Л. О. Богуславська, В. М. Бріцин, Д. С. Бураго та ін. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. 363 с.
9. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. Київ : Наук. думка, 2019. 392 с.
10. Яцимірська М. Г. Культура мови журналіста: навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів: ПАІС, 2017. 168 с.

Допоміжна

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити : посіб. / за заг. ред. О. Сербенської. Львів : Апріорі, 2017. 304 с.
2. Бибик С. П., Сюта Г. М. Сучасна ділова культура: усне і писемне спілкування. Київ, 2019. 432 с.
3. Білоусенко П. І. Нариси з українського словотворення (суфікс -чина / -щина): монографія. Київ – Запоріжжя : ЛПКС, 2020. 104 с.
4. Бондаренко Т. Г. Інтерфедеми і росіянізми як наслідок міжмовних контактів на лексичному рівні. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1027>
5. Бондаренко Т. Г. Орфографічна помилка: спроба лінгвістичного переосмислення. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1015>

6. Вплив суспільних змін на розвиток української мови / Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П., Клименко Н. Ф. та ін.; відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 444 с.
7. Клименко Н. Як народжується слово. 2-ге вид., доповн., переробл. Київ : Академперіодика, 2017. 252 с.
8. Кравченко Є. Г. Терміни блоку «нормативність мови» як специфічна підсистема мови. *Мова. Свідомість. Концепт*: зб. наук. статей / відп. ред. О. Г. Хомчак. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2020. Вип. 10. С. 69–73.
9. Куньч З. Й., Наконечна Г.В., Ментинська І. Б. Позиційне чергування у/в як елемент милозвучності: норма і практика : монографія / за ред. З. Й. Куньч. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2021. 216 с.
10. Масенко Л. Конфлікт мов та ідентичностей у пострадянській Україні. Київ : ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2020. 176 с.
11. Масенко Л. Т. Суржик: між мовою і язиком. 2-ге вид., зі змінами і доповн. Київ: Києво-Могилянська академія, 2019. 232 с.
12. Мірченко М. В. Основи екології української літературної мови: проблеми, можливості, перспективи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. Вип. 50 ; Серія «Філологічна». С. 16–19.
13. Нагорняк М. В. Типологія мовних помилок ведучих інформаційних програм Національного радіо. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2119>
14. Палихата Е. Основи естетичної культури діалогічного спілкування : монографія. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2021. 184 с.
15. Пентилюк М. І., Маруніч І. І., Гайденко І. В. Ділове спілкування та культура мовлення. Київ : ЦУЛ, 2021. 224 с.
16. Пономарів О. Про найпоширеніші мовні помилки в радіо- й телеєфірі. *Детектор media*. 10 травня 2017. URL: <https://detector.media/infospace/article/125677/2017-05-10-pro-nayposhyrenishi-movni-pomylky-v-radio-y-teleefiri/>
17. Скляренко В. Г. Історія українського наголосу. Дієслово. Київ : Наук. думка, 2017. 660 с.
18. Струганець Л. В., Данилків Н. В. Вербальний континуум української мови. Практикум : навчальний посібник. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2020. 100 с.
19. Струганець Л., Ленько О. Українська мова в національному телеєфірі: моніторинг реалізації комунікативних ознак : монографія. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2019. 120 с.
20. Цар І. М. Українське повсякденне мовлення в міському молодіжному середовищі: монографія. Київ : Наукова думка, 2021. 224 с.

13. Інформаційні ресурси

Онлайн-словники

1. «Горох» (тлумачний, орфографічний, фонетичний словники, словники римувань, синонімів, перекладів, частотний, етимологічний, фразеологічний словники, словник афіксальних морфем). URL: <https://goroh.pp.ua/>
2. Велика чи мала літера. URL: <http://velyka-chy-mala-litera.wikidot.com/>

3. Словник скорочень української мови. URL: <http://ukrskor.info/>
4. Граматичний словник. URL: <http://www.mova.info/grmasl.aspx>
5. Словники онлайн. URL: <http://rozum.org.ua/> (Словник іншомовних слів; Антисуржик. Словник «українського» суржика; 100 видатних українців; Орфографічний словник української мови; Словник синонімів української мови; Словник синонімів [Л. Полюга]; Словник фразеологічних синонімів; Неправильно – правильно [М. Волощак]
6. Словники й енциклопедії. URL: <https://slovnyk.me/>
7. Лінгвістичний портал. URL: <http://www.mova.info>
8. Практичний словник синонімів української мови: близько 15000 синонімічних рядів / С. Караванський. URL: <http://slovopedia.org.ua/41/53392-0.html>
9. Українська мова: енциклопедія. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
10. Український правопис 2019 року. URL: <https://2019.pravopys.net>

Бібліотеки

- Наукова бібліотека Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника». URL: <http://lib.pu.if.ua>
- Національна бібліотека України імені В. В. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
- Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського. URL: www.dnpb.gov.ua/
- Бібліотека українських підручників. URL: <http://pidruchniki.ws/>